

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Nu nog een zelfkritisch debat over het beleid

door Arie Oostlander

De auteur is oud-directeur van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Hij was betrokken bij de opstelling van de eerste grondslagenrapporten van de partij.

De commissie-Geel profiteert van het feit dat het de christendemocratie niet aan een eigen kenmerkend verhaal ontbreekt. Het zijn de stromingen van de links-rechtsdimensie die over een gebrek aan een eigen verhaal klagen. Bij het CDA is het probleem veeleer dat het aan moed ontbreekt om, gedreven door de CDA-uitgangspunten, voorop te lopen bij de sturing van de politieke agenda.

De CDA-commissie Hertaling Uitgangspunten had als opdracht om 'de vier uitgangspunten van de partij (gerechtigheid, solidariteit, gespreide verantwoordelijkheid en rentmeesterschap) verstaanbaar te maken voor deze tijd'. Die verstaanbaarheid bereik je alleen, zo vindt de commissie, als je de relatie verheldert met het Verhaal en de traditie waaruit ze zijn ontstaan. Daaraan ontleen die uitgangspunten hun scherpte, hun originaliteit, hun dwarsheid en hun provocatieve karakter. Verlies van verstaanbaarheid ligt altijd op de loer. En dan niet zozeer omdat de geïnteresseerde burger die kern-

woorden niet zou begrijpen – die snapt hij best! Het probleem van die burger is veeleer dat hij geen touw kan vastknopen aan hun relatie met het politiek handelen van het CDA. Wat is het verband tussen die christelijk geladen woorden met het keiharde asielbeleid? Hoe verhoudt de visie van het CDA zich tot het schouderophalend voorbijgaan aan internationale verdragen zodra ons dat beter uitkomt? Hoe kwam het dat de Europese Gemeenschap, erfgoed van de Europese christendemocratie, ineens niet meer als waardengemeenschap gold maar als centenkwestie? Hoe komt het dat we een drastische ombuiging, onder christendemocratische leiding, van ontwikkelingssamenwerking in de richting van het eigenbelang moeten vrez-

zen? Er zijn ook vormen van beleid waarin het CDA zich wel verstaanbaar opstelt: de verantwoordelijkheid voor volgende generaties, de zorg voor harmonie in de samenleving, verdediging van godsdienstvrijheid en erkenning van gewetensbezwaren. Op die terreinen hoor je geen klacht over verstaanbaarheid. Met de woorden is niet zoveel mis, wel met de mensen. Pragmatici hebben niets met 'Vaste Waarden'.

Daarom is het wijs om de kernbegrippen van het CDA, en alstublieft ook het beleid, opnieuw tegen het licht te houden om zodoende de trefzekerheid van de bekende concepten op peil te brengen. Een zelfkritisch debat over het beleid hoort daarbij. Gelukkig is de commissie helder over de religieuze lading

van de kernbegrippen. Het is immers niet goed denkbaar dat een secularistisch verfleets profiel aantrekkingskracht zou hebben. Het is juist de rijkdom van de Bijbelse verhalen waardoor deze al duizenden jaren bron van gesprek, uitleg en zingeving zijn. Religieuze taal is iets heel anders dan politieke oneliners, die het misschien een paar zittingsperiodes goed doen en daarna door reclamebureaus opnieuw aan de smaak van het brede publiek moeten worden aangepast. De vier kernwoorden van het Program van Uitgangspunten zijn dan ook niet bedoeld als een poging om lekker liggende slagzinnen te produceren. Als dat dertig jaar geleden de bedoeling was geweest, dan had de programcommissie van toen wel wat anders aangeboden, iets waarover vandaag niemand meer zou praten. Het ging er destijds om zo goed mogelijk te definiëren wat onze religieus geïnspireerde politieke filosofie behelst, wat ons als leden van het CDA ondanks de verschillen van afkomst met elkaar verbindt. Wat is die morele band, die politieke overtuiging, waardoor we als leden van het CDA van elkaar op aan kunnen? Daar zijn zinnige dingen over te zeggen. Je kunt er een systematische, samenhangende filosofie op bouwen. Zo kwamen de opstellers van het Program van Uitgangspunten op de kernwoorden. Die kunnen inderdaad alleen maar begrepen worden door een voortdurende uitleg.

* * *

Er zijn hele bibliotheken aan de kernwoorden gewijd. En niet alleen in de tijd van *Reform Novarum* en het Christelijk Sociaal Con-

gres. De verbinding met de Bijbelse verhalen maakt ze bovendien kritisch op de geest van de tijd en op onszelf. Zonder die relatie blijven ze flets en kun je er alle kanten mee op. Ze krijgen door die relatie een democratiserend gezag. Dat ontlenen ze niet aan een hoofdbestuur, een leider of een meerderheid. Iedereen kan er een integer beroep op doen. Bij het CDA is uiteindelijk niemand de baas: het Boek is de baas. Het Wetenschappelijk Instituut heeft bijvoorbeeld steeds een opzettelijk kritische rol gehad. Voor een debat op niveau werden goed ingevoerde deskundige leden uit alle hoeken en gaten van de partij en verwante organisaties bij elkaar gehaald om onderwerpen waar het CDA de leiding wilde nemen, waar de partij het moeilijk mee had, of die een taboe-karakter droegen, grondig uit te benen. Zo kon ieder lid van het CDA ervan op aan dat de uitkomsten van die debatten voor alles het resultaat van prin-

ciële toetsing waren en niet van politieke opportuniteit.

Deze omgang met de CDA-uitgangspunten toont hoe dynamiserend religieus geladen begrippen zijn. Ze zorgen voor een welopgevoede CDA-intuïtie. Die heb je in het snelle politieke gevecht hard nodig. Hoe breder je kennis en ervaring met de uitleg van de uitgangspunten, des te beter je intuïtie. De vertaling van de kernbegrippen in 'actieve intenties', zoals nu de commissie-Geel voorstelt, draagt bij aan de beoefening van de steeds doorgaande interpretatie van de kernbegrippen. Deze behouden daardoor hun dynamiek. Statisch zijn ze mijns inziens

De kernwoorden zijn niet bedoeld als lekkere slagzinnen

nooit geweest. Wel dreigde al spoedig het gevaar van een schools gebruik en een braaf opzeggen van een lesje om je als beginselvast lid te bewijzen. Ooit is gesuggereerd dat de vier kernbegrippen een opdeling van het politieke veld inhielden in vier delen, die elk met een sector verbonden zouden zijn. Dat was wel goed bedoeld, maar ging eraan voorbij dat bij elk begrip de hele politiek aan de orde is en omgekeerd. Er werd ook oninteger gebruikgemaakt van die kernbegrippen door ze vromelijk aan te roepen, ze intussen van hun kritische kracht berovend. De actieve intenties staan overigens bloot aan dezelfde gevaren als de kernbegrippen. Al bij het rapport *Grondslag en politiek handelen*, uit 1978, beseften we dat geen garanties tegen degeneratie kunnen worden ingebouwd.

De commissie profiteert van het feit dat het de christendemocratie niet aan een eigen kenmerkend verhaal ontbreekt.¹ Het zijn de stromingen van de links-rechtsdimensie die, soms al tientallen jaren, over een gebrek aan een eigen verhaal klagen. Bij het CDA is het probleem veeleer dat het aan moed ontbreekt om, gedreven door de CDA-uitgangspunten, voorop te lopen bij de sturing van de politieke agenda. Vriendelijker gezegd: CDA-ers zoeken graag het veilige midden. Dat is temeer verbazend omdat het CDA door het fusieproces een forse voorsprong heeft genomen in de ontwikkeling van principieel door-dachte uitgangspunten. Andere ledenpartijen binnen de Europese Volkspartij hebben daar destijds graag gebruik van gemaakt. De christendemocratie is een zeer karakteristieke politieke stroming. Wij hoeven geen genoeg te nemen met bijnamen (zoals links, rechts, midden, conservatief) die door anderen verzonnen zijn. Die bijnamen benemen mensen het zicht op de rijke inhoud van

het christendemocratische 'verhaal'. Ook het begrip 'radicaal midden' is in wezen verslui-erend en schreeuwt om vertaling. Woorden zijn belangrijk. Ze kunnen je op een goed of op een fout spoor zetten. De CDA-werkgroep die destijds het Program van Uitgangspunten opstelde heeft daarom bewust vermeden om het CDA binnen het trio van vrijheid, gelijkheid en broederschap te positioneren. Bij het waardenpatroon van de Franse Revolutie heeft onze stroming immers niets te zoeken. De vier kernwoorden kunnen alleen tegen de achtergrond van Bijbel en christelijke traditie begrepen worden. De commissie spreekt van een vuur dat voortgedragen wordt. Daarom betreft het begrip 'gerechtigheid' meer dan koude regels. Het gaat erom dat mens en schepping tot hun recht komen. Bij solidariteit gaat het niet om het eigen volk, de eigen natie, de eigen klasse of stand, maar vooral om de gemarginaliseerde medemens. Gespreide verantwoordelijkheid wil de veelzijdigheid van mens en maatschappij onderstrepen en het recht om verantwoordelijkheid te dragen en daarin vrijheid te beleven. Het verzet zich tegen opstapeling van macht. Rentmeesterschap wil door zijn klassieke klank de Bijbelse achtergrond oproepen. 'Zorgvuldig beheer van de schepping', zei men later. Dit woord heeft het CDA een duw in de richting van milieubewustheid gegeven. Zo willen de andere drie kernwoorden op hun manier de blik van het CDA verruimen en aanleiding zijn tot vernieuwende impulsen, waarvan de Europese integratie een treffend voorbeeld is.

* * *

De commissie *Nieuwe woorden, nieuwe beelden* is complementair aan de voorgaande rapporten van het CDA. Er zit lijn in deze bijdragen. Interessant is de suggestie om een nieuw begrip als kenmerkend voor het CDA

toe te voegen, namelijk *compassie*. Compassie is een begrip dat we bij sociaal georiënteerde maatschappijkritische evangelicals in de vs tegenkomen, een beweging die mentaal aanleunt tegen de Europese christendemocratie. In de vs geldt je dan al gauw als 'links'. Historisch past het bij de christelijke conservatieven, die sociaal wilden zijn uit barmhertigheid. De christendemocratie ging verder en koos voor de wetgeving van de sociale rechtsstaat. In Nederland klinkt het momenteel als verzet tegen verharding van de politiek. De onvrede over het asiel-, immigratie- en uitzettingsbeleid roept bij veel CDA'ers de vraag op: 'Kan er niet wat meer compassie worden getoond?' Al jarenlang bestaat die spanning binnen de CDA-gelederen. Immigratiebeleid zonder uitzetting van illegalen als eventueel sluitstuk is immers niet mogelijk. Als ergens sprake is van een spagaat dan is het hier. Compassie klinkt hier als een noodkreet.

Met de introductie van het begrip compassie wijst voorzitter Jacobine Geel terecht op de prismatische functie van de Bijbelse oproep tot naastenliefde. Compassie, naastenliefde,

Compassie is een rijk religieus begrip

is als de ene lichtstraal die door het prisma van de politieke filosofie in de vier kernbegrippen (en eventueel meerdere) wordt opgebroken. Gerechtigheid is naastenliefde in contractvorm; solidariteit roept, Bijbels gezien, op tot integratie van marginalen. Bij alle kernwoorden geldt: 'Had ik de liefde niet, ik was slechts een schallend metaal.' Dit maakt duidelijk waarom de C van het CDA zo'n krachtig motief is waardoor elk politiek streven een extra onderstreping krijgt. Compassie is een rijk religieus begrip. Als zodanig ondersteunt

het de centrale rol van de naastenliefde in de duiding van de kernwoorden. Maar immuun voor verfleetsing is de term compassie ook niet. Dat vereist blijvend debat over woorden en beelden.

Noten

- 1 Vgl. Arie Oostlander, 'Aan Verhaal geen gebrek. Over de noodzaak van een betrouwbaar kompas voor het CDA', in: Centrum voor Parlementaire Geschiedenis, *Waar visie ontbreekt komt het volk om. Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 2011*. Amsterdam: Boom, 2011, pp. 41-52.